

Er gebeurt weer wat in de Rheingau

TEKST & FOTOGRAFIE: LARS DANIÉLS MV

De Rheingau dreigde de laatste jaren aan gebrek aan spanning ten onder te gaan. Maar na meerdere bezoeken in korte tijd met overtuigende proeverijen is mijn fascinatie voor dit gebied helemaal terug. Er gebeurt weer wat in de Rheingau.

Het imago van de Rheingau is een beetje een verhaal van 'het glas is halfvol of halfleeg'. Toen vanaf 2000 de droge Rieslings van Duitsland steeds beter werden en later ook steeds terroirgetypeerder, bleef de Rheingau in het algemeen achter. Hoewel de VDP Rheingau (Verband Deutscher Prädikatsweingüter) aan de basis stond van de invoering van de bekende kwaliteitspiramide waarin terroir centraal staat, leken te veel wijnen te gemakkelijk gemaakt. Wijnen met te veel restzoet om precies over te komen, laat staan grote terroirexpressie te tonen. Daar waar de afdelingen van de VDP van andere gebieden, zelfs die van de Mosel, de bovengrens van het restsuikergehalte voor Grosse Gewächse op 9 gram per liter stelden, hield de VDP Rheingau vast aan 12 gram per liter voor hun toenmalige topcategorie Erstes Gewächs. Dirk Würtz, wijnmaker bij Balthasar Ress en bekend blogger, beaamt het: "Vroeger was alles een beetje hetzelfde; zuren werden standaard beantwoord met restsuiker." Uiteraard was een en ander ook het gevolg van gemakzuchtige bedrijfsvoering.

TE SNELLE CONCLUSIE?

Met maar liefst 51 wijngaarden geïnclassificeerd als Grosse Lage, de huidige naam voor een grand-cruwijngaard, en 29 VDP-leden, die

allemaal tot de crème de la crème van het gebied zouden moeten behoren, mocht je verwachten dat er veel zeer goede wijnen uit de Rheingau zouden komen. Maar het was eerlijk gezegd jarenlang als geheel een wat teleurstellend gebied op de proeverijen van de VDP. Of is die conclusie deels onterecht? Misschien had Christian Witte van Schloss Johannisberg in de Rheingau een punt toen hij zei dat de Nahe bijvoorbeeld een overdreven goed imago heeft als wijnbouwgebied, terwijl het veel groter is dan de Rheingau en de echte topproducenten op een hand te tellen zijn. Zijn we als wijnschrijvers en -journalisten niet té veel gericht op spannende gebieden, waar van alles gebeurt, waar de verhalen voor het oprapen liggen, zoals Rheinhessen? En te weinig bezig met het diepergaand begrijpen en kwalitatief beoordelen van een gebied waar het een en ander op het eerste gezicht veel meer vastligt, zoals de Rheingau?

VERDIEPING

Met dat soort vragen in mijn achterhoofd ging ik in het voorjaar van 2015 weer eens naar Schloss Johannisberg. En eind augustus volgde samen met collega René van Heusden een bezoek aan een andere topproducent van de Rheingau, Weingut Robert Weil in Kiedrich. Op dat

Weingut Robert Weil

Landschap in de Rheingau

De oudste wijngaardclassificatiekaart ter wereld?

wijngoed, dat zonder twijfel ook tot de mooiste van Duitsland behoort, had de VDP Rheingau een bijzondere proeverij georganiseerd: *Der Rheingau und seine prägenden Terroirs*. Een uitgelezen mogelijkheid om me te verdiepen in de klassieke Rheingau.

Het resultaat was een herwonnen fascinatie. Het glas is weer halfvol. Wat wil je ook na een proeverij met zo'n goede inhoudelijke context, met bijdragen van prof. dr. Hans Reiner Schultz en dr. Daniel Deckers. De eerste is oenoloog en directeur van Hochschule Geisenheim University, en bovenal een van 's werelds grootste deskundigen als het over terroir gaat. Deckers is historicus en redacteur van de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, en onder meer schrijver van *Zur Lage des Deutschen Weins* (van harte aanbevolen trouwens). Bij elk van de twintig wijngaarden waarvan we telkens vier wijnen proefden, gaven zij uitleg over de geschiedenis en natuurlijke factoren.

OUDE KAARTEN

De Rheingau wil graag het eerste gebied van Duitsland zijn met enige vorm van wijngaardclassificatie. Om dat soort dingen aan te tonen, grijpt men terug op oude kaarten. Met name kadaasterkaarten van belastinginstanties zijn interessant, omdat die duidelijk aangeven welke wijngaard zwaarder belast werd en dus destijds al hoog gewaardeerd werd. De Rheingau heeft de *Dahlensche Bonitätskarte* uit 1885, die een basisrol heeft gespeeld bij de herinvoering van de wijngaardclassificatie van 1999. De Mosel had met zijn kaart van *Steuerrath* (belastinginspecteur) Franz Josef Clotten uit 1868 echter een duidelijk ouder bewijs van waardering van individuele wijngaarden, totdat de Rheingau in 2011 de *Weinbau-Karte des Nassauischen Rheingau's* ontdekte. Die dateert van 1867 en kan daarmee volgens de Rheingau als oudste wijngaardclassificatiekaart ter wereld worden beschouwd. De maker ervan had destijds al een kwalitatieve indeling gemaakt met drie niveaus: wijngaarden van eerste, tweede en geringere klasse.

Een blik op de kaart laat zien dat vrijwel alle wijngaarden die tegenwoordig als de beste worden gezien, ook toen al tot de eerste klasse behoorden. Daniel Deckers maakte dat extra duidelijk met andere oude documenten als prijscouranten en wijnkaarten van beroemde restaurants. Reiner Schultz gaf echter ook aan dat de topstatus van bepaalde wijngaarden in de toekomst wellicht zal moeten worden herzien door de klimaatverandering (daarover meer hieronder).

BIJZONDERE WIJNGAARDEN EN WIJNEN

Onderstaande selectie van wijngaarden en mijn favoriete wijnen laat zien hoe bijzonder en gevarieerd de topwijngaarden van de Rheingau zijn en hoe goed hun Rieslings. Per wijngaard staat het volgende aangegeven: omvang – bodemtype – hoogte – steilheid – expositie.

HOCHHEIM HÖLLE

48,7 ha – kleirijke mergel en löss-leem – 90 tot 110 meter – helling 15% – zuiden

Laat ik net als tijdens de proeverij van oost naar west gaan en beginnen in het deel van Hochheim. Dat is een apart stuk van de Rheingau; het ligt niet aan de Rijn maar aan de Main, en vooral de bodemtypen zijn flink anders dan elders in de Rheingau. Volgens Daniel Deckers heeft Hochheim wijn-historisch bekeken echter altijd bij de Rheingau gehoord. Wat terroir betreft, is vooral het verschil tussen dag- en nachttemperaturen van belang. Schultz: "Hochheim heeft de hoogste dag- en koelste nachttemperaturen van de Rheingau, met een dag-nachtamplitude van 11,5 °C in september. In Rudesheim, in het extreme westen van de Rheingau, is het verschil maar 9,3 °C. Een en ander heeft te maken met de opwarming en afkoeling van de bodem en bepaalt waarschijnlijk mede het verschil in aromatisch karakter tussen de Rieslings van Hochheim en van Rudesheim." (Zie ook kader.) De gepresenteerde wijnen kwamen alle van het befaamde Weingut Künstler, uit de wijngaard Hölle. Die naam heeft niets te maken met de hel, maar is een verbastering van een oud Germaans woord voor heuvel. De wijnen toonden zich intens en krachtig, maar verijnd; grand-cruwaardig. Mijn favoriete wijn van de vier stamt uit het spannende jaar 2010. Het is de Hochheim Hölle Riesling Erstes Gewächs 2010: veel kleur; intens, aromatisch, iets amandelspijs, rijp

Klimaat Rheingau

- Gemiddelde temperatuur gedurende groeiseizoen: 16,7 °C
- Maximale temperatuur gedurende groeiseizoen: 22 °C
- Zonuren per jaar: 1699
- Neerslag per jaar: 539 mm

Rüdesheimer Berg (foto: Deutsches Weininstitut)

geel fruit, iets tropisch; sterk zoetzuur, spannend, echt 2010, grote lengte (17,5 pnt).

Imperial

KIEDRICH GRÄFENBERG

10,4 ha – stenig-kiezelige bodems op fylliet (fijngeleerde leisteen), soms met löss-leem – 150-220 meter – helling tot 50% – zuidwesten

Mons Rhingravii, de berg van de Rijngraven, zo werd de majestueus ten noordoosten van Kiedrich oprijzende Gräfenberg in de middeleeuwen genoemd. Zijn ligging op de plaatselijk steile zuidwesthelling van een uitloper van het Rheingaugebergte is vrijwel ideaal. Schultz benadrukt dat: "De Gräfenberg heeft een vrij hoge,

maar niet extreme instraling van de zon en de bodems houden net genoeg water vast." De rijping verloopt er daardoor vaak rustig en harmonieus, wat Rieslings oplevert met een Moselachtige fijnheid. Riesling van de Gräfenberg geniet sinds eind van de negentiende eeuw een grote reputatie, niet in de laatste plaats dankzij de wijnen van Weingut Robert Weil. Op tafel kwamen dan ook vier Erste Gewächse van dat domein, 2008 tot en met 2011. Mijn favoriete wijn was op papier de oudste, maar kwam nog jeugdig over: Weingut Robert Weil, Kiedrich Gräfenberg Riesling Erstes Gewächs 2008. Zo'n precisie in geur, zuiver, klein rijp rieslingfruit, grote diepgang en frisheid; compact fruit, romig en pikant, prachtige zuren, intens, filigraan en zeer lang; grote wijn (18 pnt).

Vojacek, De Wijnreus

HALLGARTEN JUNGFER

52 ha – zanderige kiezelbodems op kwartsiet, ook löss-leem – 170-220 meter – helling 10% – zuidzuidoosten

Jungfer, waarschijnlijk vernoemd naar de maagd Maria (*Jungfrau Maria*), is de minst bekende in mijn selectie. Eigenlijk had hier Erbach Marcobrunn beschreven moeten worden, een wijngaard met veel grotere faam. Maar de realiteit is dat er nauwelijks grote wijnen meer uit Marcobrunn komen, doordat zijn producenten niet meer tot de top behoren. Weingut Prinz uit Hallgarten inmiddels wel (zie ook *Perswijn 6-2015*). Prinz laat met zijn wijnen uit Jungfer zien hoezeer een goede wijngaard ook goede producenten nodig heeft: terroir-expressie is geen gegeven.

Treffend is dat mijn favoriete wijn van de vier uit het lastige jaar 2013 kwam. Het gaat om Weingut Prinz, Hallgarten Jungfer Riesling Grosses Gewächs VDP Grosse Lage 2013. Loepzuiver, fijne structuur, pikante zuren, mist net een beetje complexiteit om groots te zijn, maar erg goed (17 pnt).

Kwast

OESTRICH LENCHEN ROSENGARTEN

3,5 ha – licht kalkhoudende, kiezelrijke löss-leem – 90 meter – helling 18% – zuiden

Op de plek waar ooit rozen werden geteeld, bevindt zich een van de

kleinste en meest bijzondere wijngaarden van de Rheingau. Lenchen Rosengarten ligt bij Oestrich, op steenworp afstand van de Rijn. De ommuurde wijngaard is een deel van Lenchen, waarvan de naam verwijst naar het feit dat het stuk land licht 'aanleunt' tegen de zuidhelling (*lehnen* = leunen). De combinatie van de nabijheid van de plaatselijk zeer brede Rijn, de muurtjes en de kalkhoudende kiezelbodems met hun goede watervoorziening geeft herkenbare Rieslings. Vooral die van de broers Spreitzer zijn zeer verfijnd, maar ook lang, met fijne tonen van grapefruit en prachtig ingekapselde zuren. De aanwezigheid van een grapefruitaroma werd uitgelegd door Schultz: "Een goede watervoorziening (lees: genoeg water) in de bodem bevordert de vorming van de vluchtige zwavelhoudende verbinding 3-mercaptohexanol, die voor grapefruitgeur zorgt." Mijn favoriete wijn van hun serie was de jongste, uit 2014 (overigens met zeer veel respect voor de oudste, een opmerkelijk frisse, uitgebalanceerde Riesling uit het warme 2003): Weingut Spreitzer, Oestrich Lenchen Rosengarten Riesling Grosses Gewächs VDP Grosse Lage 2014. Ja, dit is het, floraal, grapefruit, mooi compact, mineralig, levendig, geweldig elegant, heel lang (17,5 pnt).

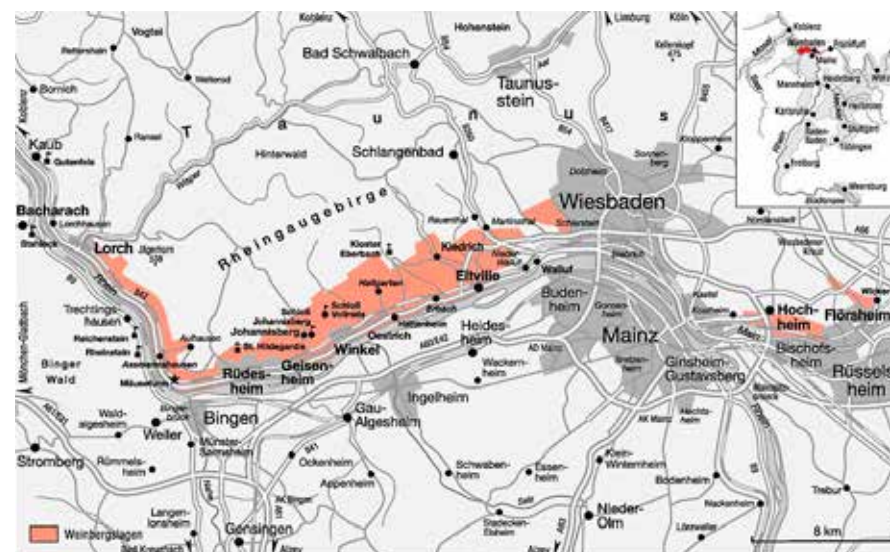
Winterberg Wijnen

SCHLOSS JOHANNISBERG

40 ha – löss-leem op ijzerhoudende Taunuskwartsiet – 114-182 meter – helling 45% – zuiden

De wijngaard van Schloss Johannisberg ligt als een breed hoefijzer om het slot heen en is een monopool. Johannisberg is oud: al in 1143 wordt er in geschriften naar verwezen en sinds 1720 staat er alleen voor riesling aangeplant. Het is een officiële *Einzellage* (een soort eigen AOC), die in de laatste decennia van de negentiende eeuw als *first growth* werd verkocht in Engeland. Al met al een waar historisch bolwerk en samen met Kloster Eberbach het rieslingbastion van de wereld. Maar, zoals u in *Perswijn 5-2015* heeft kunnen lezen, Schloss Johannisberg is veel meer dan alleen van historische waarde; hier wordt een aantal van de beste Rieslings van de Rheingau gemaakt. Gepresenteerd werd de droge top-Riesling genaamd Silberlack uit de jaren 2009, 2012, 2013 en 2014. De constante kwaliteit was opvallend. Alle wijnen scoorden goed tot zeer goed. Mijn lichte voorkeur op het moment ging uit naar Schloss Johannisberger Silberlack Riesling Grosses Gewächs VDP Grosse Lage 2012. Een erg goede 2012, structuur precies goed, zuren, genoeg fruit en sap, grote lengte (17 pnt).

Fourcroy

RÜDESHEIM BERG SCHLOSSBERG

29 ha – Taunuskwartsiet, leisteen, ondiepe bodem – 120-180 meter – helling 40-70% – zuiden/zuidwesten

De meeste bezoekers van Rüdesheim, een soort Valkenburg aan de Rijn, beseffen niet dat direct ten westen van het kitscherige, maar gezellige plaatsje een van de beroemdste wijngaarden van Duitsland ligt, de Rüdesheimer Berg. Het oostelijke deel, onder het Niederwalddenkmal, heet Berg Rottland, daarnaast ligt Berg Roseneck. Het meest westelijke en steilste deel van de berg heet Berg Schlossberg, vernoemd naar het voormalige slot Burg Ehrenfels, nu een ruïne. Extra interessant is dat in Berg Schlossberg meerdere goede producenten actief zijn, wat boeiende vergelijkingen oplevert. Het is de gemiddeld warmste wijngaard van de Rheingau, met de geringste dag-nachtamplitude. Schultz benadrukt dat Schlossberg in warme jaren problemen kent door Trockenstress en dat die problemen niet zullen afnemen als de opwarming van het klimaat doorzet: "De instraling is er enorm en de waterhuishouding beperkt – de bodems zijn erg ondiep – waardoor de stokken relatief snel een tekort aan water hebben. In combinatie met de lagere pH van de bodems stimuleert dat de aanmaak van de stof die *goût de pétrole* geeft." Maar als je mijn favoriete wijn proeft, of wijnen uit koelere jaren als 2012, 2013 of 2014, blijken die problemen gelukkig relatief. Mijn voorkeur gaat uit naar Weingut August Kesseler, Rüdesheim Berg Schlossberg Riesling Grosses Gewächs VDP Grosse Lage 2012: perzik, vuursteen, precisie; wow, wat een sap, heerlijk zoetzuur, spanning, lengte (17,5 pnt).

KARAKTER EN INDIVIDUALITEIT

De indrukwekkende proeverij liet niet alleen zien dat de Rheingau heel bijzondere terroirs kent – dat wisten we allang – maar ook dat deze beter worden uitgedrukt in de wijnen dan voorheen. Dirk Würtz licht toe: "Sinds een jaar of vier gebeurt er weer wat in de Rheingau. Binnen de VDP Rheingau hebben we een vriendenclub die onderling veel informatie uitwisselt. We proeven veel van elkaars wijnen en ook die uit andere gebieden. De Rheingau Rieslings zijn gemiddeld beduidend droger geworden, wat de terroir-expressie ten goede komt. Tegelijk nemen de stijlverschillen door de verschillen in vinificatie toe. Zo winnen de wijnen aan karakter en individualiteit." Focus op kwaliteit is de basis, maar diversiteit maakt het extra interessant: de Rheingau wordt weer boeiend.

Schloss Johannisberg

Bodemtemperatuur en koude nachten

Hans Reiner Schultz had een heleboel interessants te melden. Zijn uitleg over bodemtemperaturen was fascinerend. "De bodem wordt binnen terroir altijd gezien als een stabiele factor, want hij verandert in wezen niet snel. Maar men vergeet dat de bodemtemperaturen in de laatste honderd jaar enorm zijn gestegen. En bodemtemperatuur heeft flinke invloed op het microklimaat, vooral rondom de druiven. Een bodem van donker leisteen kan wel 20 °C warmer zijn dan een lichtgekleurde kalk-kleibodem; dat is goed voor het op gang komen van de sapstroom. De druiventemperatuur op kalkbodems is echter veel hoger, door de weerkaatsing van zonlicht en dus warmte." Een en ander houdt verband met nieuws dat Schultz bracht over het positieve effect van koude nachten op aroma- en kleurstofvorming. Onderzoekers hebben namelijk ontdekt dat van alle genen die bijdragen aan de ontwikkeling van druiven, er 1843 zijn die alleen 's nachts actief zijn. "Daar horen er een heleboel bij die een rol spelen bij het vormen van terpenen en kleurstoffen. Het is allemaal nog experimenteel, maar wellicht dat daarin het geheim schuilt van de koude nachten", aldus Schultz.